

2. Юзікова Н. Періодизація віку, з якого настає кримінальна відповідальність неповнолітніх: вітчизняна практика та європейський досвід: <http://do.gendocs.ru/docs/index-24101.html?page=27>

3. Павлов, В. Г. Субъект преступления и уголовная ответственность /В. Г. Павлов; Министерство внутренних дел РФ. Санкт-Петербургский университет; Академия права, экономики и безопасности жизнедеятельности. - СПб. :Лань ;Фонд " Университет",2000. – 192 с.

4. Мороз В. Ф. Делінквентність дітей до чотирнадцятирічного віку: (Кримінологічні проблеми): автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08/В. Ф. Мороз. – Харків, 1999. – 18с.

5. Бурдін В. М Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08/В.М. Бурдін. – К., 2002. – 18с.

6. Боровиков В. Вина и уголовная ответственность несовершеннолетних : http://advinculavideos.com/articles/v.b._borovikov-vina_i_ugolovnaya_otvetstvennost_nesovershennoletnih

7. Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам / А. И. Рарог. – Спб., 2002, – 81 с.

Письменський Є. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін Луганського державного
університету внутрішніх справ імені
Е. О. Дідоренка*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ УХИЛЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ (ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ КК УКРАЇНИ)

КК України в ч. 5 ст. 52 передбачає загальну норму, що визначає кримінально-правові наслідки посягань на інтереси правосуддя в частині виконання (відбування) покарання. За її змістом особа, яка ухиляється від певних видів покарань, вчиняє суспільно небезпечне діяння, через що підлягає кримінальній відповідальності. Суспільна небезпечність у такому разі полягає в тому, що засуджена особа, будучи суб'єктом кримінально-правових відносин, не виконує свого юридичного обов'язку зазнати покладеної на неї кримінальної відповідальності (зокрема відбути або виконати призначене їй покарання).

Разом з тим потрібно звернути увагу на недосконалість положень ч. 5 ст. 52 КК України, з огляду на яку виникає низка проблем у застосуванні інших норм кримінального закону. По-перше, очевидно, що шкода зазначеним цінностям заподіюється у всіх випадках, коли в особи, яка має статус засудженої за вчинення злочину, виникає юридичний обов'язок відбутися покарання. Системний аналіз кримінального та кримінального процесуального законодавства дає підстави вважати, що покладання цього обов'язку відбувається не лише на підставі обвинувального вироку суду (типова форма), а й в інших випадках, передбачених законом. Один із таких випадків становить заміну покарання, рішення про яке може набувати форми ухвали суду. Ухилення від виконання цього рішення (так само як і при визначенні покарання за вироком суду) зашкоджує реалізації державою свого повноваження щодо забезпечення відбування (виконання) покарання особою, яка вчинила злочин. По-друге. Застосування системного підходу до тлумачення КК України дозволяє констатувати, що ухилення від покарання може тягти кримінальну відповідальність й у випадках, не відображених у ч. 5 ст. 52 КК України, а саме на підставах, які передбачені ст. 393 (при втечі з місця позбавлення волі або з-під варти), ч. 2 ст. 388 (у разі вчинення незаконних дій щодо майна, яке підлягає конфіскації) та ст. 382 (за умов умисного невиконання особою рішення суду, згідно з яким застосовується покарання).

Очевидно, що зазначені вади чинної редакції ч. 5 ст. 52 КК України мають бути усунені в законодавчий спосіб. *De lege lata* видається можливим виходити з двох позицій до розв'язання порушеної проблеми.

Перша полягає в можливості визнання того, що текст ч. 5 ст. 52 КК України і суть цієї норми не збігаються, її справжній зміст (необхідність забезпечити охорону порядку відбування та виконання покарання, унеможливити ухилення від нього) є ширшим за текстуальний вираз. Відповідно, констатуємо, що ч. 5 ст. 52 КК України має більш широкий зміст і може застосовуватись до значно більшого кола випадків, ніж це буквально зазначено в тексті цього положення КК України (поширювальне тлумачення). З огляду на пріоритетність при здійсненні правосуддя принципу верховенства права (ст. 129 Конституції України), який, серед іншого, передбачає протиставлення судової правотворчості принципу законності в тих виняткових випадках, коли закон сам по собі чи при його застосуванні в конкретній ситуації породжує явну несправедливість [1, с. 80-81], навряд чи можна виключати настання кримінальної відповідальності за ухилення від покарання щодо осіб, яким покарання визначено не на підставі вироку, а згідно з іншим судовим актом.

Так, тлумачення зазначеного законодавчого положення, за яким нести відповідальність згідно зі ст. 389 КК України може тільки та особа, якій

призначалось покарання вироком суду (а не замінялось його ухвалою), означатиме зневагу та порушення справедливості. Адже за рівних умов, тобто маючи однакові юридичні обов'язки бути підданими покаранню, визначеному в передбаченому законом порядку, для осіб, які ухиляються від покарання, свавільно настають різні правові наслідки.

Другий підхід ґрунтується на тому, що ч. 5 ст. 52 КК України визначає лише окремі випадки ухилення від покарання (що так само свідчить про законодавчу помилку), через що згідно із системним тлумаченням кримінального закону зовсім не виключається настання кримінальної відповідальності за ухилення від інших видів покарання або в межах іншої форми його призначення, якщо КК України містить для того відповідні підстави³⁸. Наприклад, у ч. 2 ст. 389 КК України мовиться про ухилення засудженого (тобто особи, щодо якої винесений обвинувальний вирок, незалежно від виду призначеного покарання³⁹) від відбування покарання у виді громадських чи виправних робіт, а зовсім не про ухилення тільки тієї особи, яка засуджена до зазначених видів покарання⁴⁰.

Те саме стосується і ч. 1 ст. 382 КК України, яка передбачає відповідальність за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, вчинене особою, яка не є службовою. Як зазначається у літературі, якщо цей злочин вчиняється у спосіб невиконання судового акта, то його суб'єкт є особою, на яку законом і відповідним актом покладено обов'язок з його виконання, і вона має реальну можливість його виконати [3, с. 874] (треба розуміти так, що цей обов'язок може стосуватись й особи, щодо якої застосоване покарання). Таким чином, навіть якщо з тих чи інших причин виключати можливість кваліфікації дій особи, що ухиляється від покарання, яке не призначалось вироком суду, за ч. 2 ст. 389 КК України (спеціальна норма), залишається можливість правової оцінки вчиненого за ч. 1 ст. 382 КК України (загальна норма). На жаль, Верховний Суд, розглядаючи касаційну скаргу про безпідставність виправдання особи за ч. 1 ст. 382 КК

³⁸ Аргументом на користь другого підходу слугує той факт, що в тих випадках, у яких законодавець визначає виключність певного правила він використовує частку «лише» або «тільки», надаючи тим самим обмежувально-вказівне значення виразу певного нормативного положення. Наприклад, ч. 3 ст. 3 КК України встановлює, що, «злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються *тільки* цим Кодексом». Або відповідно до ч. 4 ст. 52 КК України «за один злочин може бути призначено *лише* одне основне покарання, передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу». Натомість у ч. 5 ст. 52 КК України не використовуються обмежувально-вказівні частки на кшталт «лише» / «тільки», а отже, смислове значення зазначеного положення може бути визначено таким, що дає можливість розглядати як ухилення від покарання й інші випадки, які в ній безпосередньо не згадуються.

³⁹ Згідно з ч. 2 ст. 43 КПК України засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

⁴⁰ Як приклад, таку позицію щодо розуміння суб'єкта злочину, передбаченого ст. 389 КК України, відстоює А. М. Бойко [2, с. 1226].

України через відсутність складу злочину, погодився з позицією про те, що ця особа, якій покарання у виді штрафу ухвалою суду замінено на покарання у виді громадських робіт, не є суб'єктом зазначеного злочину. Як підкреслюється, диспозиція указаної норми кримінального закону передбачає відповідальність, зокрема, за невиконання судового рішення особою (суб'єктом злочину), яка повинна його виконати, а не особою, яка повинна відбути покарання [4].

Окремо слід звернути увагу, що на сьогодні втратила актуальність позиція, відображена в постанові Верховного Суду України від 12 квітня 2012 року № 5-1кх12, яка полягала в тому, що «за змістом частини 2 статті 389 Кримінального кодексу України суб'єктом цього злочину може бути лише особа, засуджена до громадських чи виправних робіт, тобто така, якій одне з цих покарань було призначено вироком суду, а не та, яка відбуває це покарання на підставі інших судових рішень»⁴¹. Зі змісту ч. 2 ст. 389 КК України (в редакції від 07 вересня 2016 року) зазначеного висновку не впливає, оскільки в ній уже іде мова не про особу засуджену до певних видів покарань, а про засуджену особу, яка, маючи відповідний правовий статус, ухиляється від відбування певних видів покарань.

У ситуації, що склалась, назрілим є внесення змін до КК України⁴² з тим, щоб забезпечувалась справедливість стосовно всіх осіб, які не виконують судові рішення в частині реалізації покладеного на них обов'язку відбути (виконати) визначене на законних підставах покарання; відбувалось формування єдиної правозастосовної практики та усувалась можливість суперечливого тлумачення закону.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О. Верховенство права: окремі кримінально-правові аспекти. Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 27 – 28 жовтня 2017 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2017. С. 77 – 85.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.

⁴¹ Навіть на момент свого ухвалення розглядане рішення Верховного Суду України слушно було піддане критиці [5].

⁴² Наприклад, Л.В. Чернозуб небезпідставно пропонує у примітці до ст. 389 КК України чітко визначити, що суб'єктами злочинів, передбачених ст. 389 і ст. 390 КК України є особи, яким цей вид покарання призначений вироком суду або застосований у порядку заміни з підстав, передбачених законодавством, замість покарання, призначеного вироком суду. Своєю чергою, ч. 5 ст. 52 КК України може бути сформульована в такий спосіб: «Ухилення від покарання має наслідком відповідальність, передбачену статтями Особливої частини цього Кодексу» [6, с. 48, 176 – 177].

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 2 : Особлива частина / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. С. 874.

4. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 3 жовтня 2018 р. у справі № 390/757/16-к // Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77009263>

5. Яковець І. С. Вплив судової практики на оптимізацію процесу виконання кримінальних покарань в Україні: очікування та реалії. Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи: сайт. URL: <http://www.khpg.org/en/index.php?id=1361281876> (дата звернення: 13.10.2018).

6. Чернозуб Л. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2014. 208 с.

Полив'яна І. О.,

студент за ОР «Бакалавр»

Київський національний

університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

Теремцова Н. В., к.ю.н, доцент кафедри

теорії права та держави

юридичного факультету

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Захист є однією з найбільш вагомих та ефективних гарантій існування цивільного права. Право на захист – це суб'єктивне право певної особи, тобто вид і міра її можливої (дозволеної) поведінки щодо захисту своїх прав.

Безпосереднім джерелом права людини на життя є Конституція України. Статтею 3 КУ проголошено, що «Людина її життя і здоров'я, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».